

УДК 640.41(477):338.24

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-8\(50\)-130-140](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-8(50)-130-140)

Гібкін Кирило Романович аспірант кафедри публічного управління Державний торговельно-економічний університет, вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, тел.: (066)304-00-74, <https://orcid.org/0000-0002-5913-7293>

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. Пандемія COVID-19 стала безпрецедентним викликом для глобальної туристичної індустрії, призвівши до різкого скорочення туристичних потоків, закриття підприємств та значних втрат робочих місць. У цих умовах державна підтримка стала критично важливою для забезпечення виживання та подальшого відновлення галузі. Вступ окреслює основні проблеми, з якими зіткнулися європейські країни в сфері туризму під час пандемії, і підкреслює важливість аналізу різних підходів до державного регулювання та підтримки туристичної галузі для визначення ефективних стратегій подальшого розвитку в умовах постпандемічного відновлення.

У статті розглядаються основні напрями та інструменти, що застосовуються урядами європейських країн для підтримки та стимулювання розвитку туристичної галузі. Особлива увага приділяється заходам, впровадженим у відповідь на виклики, спричинені глобальною пандемією COVID-19, яка значно вплинула на туристичний сектор. Проаналізовано приклади державної підтримки в різних країнах, включаючи фінансові стимули, розвиток внутрішнього туризму, заходи безпеки, законодавчі ініціативи, а також інноваційні рішення для забезпечення стійкості галузі в умовах кризи. Стаття пропонує порівняльний аналіз підходів до державного регулювання туристичної галузі в Європі та висвітлює перспективи її подальшого розвитку в постпандемічний період.

Стаття розглядає різні аспекти державної підтримки розвитку туристичної галузі в країнах Європи, зокрема заходи, спрямовані на відновлення галузі після пандемії COVID-19. У фокусі аналізу перебувають фінансові стимули, розвиток внутрішнього туризму, впровадження заходів безпеки, законодавчі ініціативи та інноваційні рішення, які уряди європейських країн використовують для підтримки туристичних підприємств і стимулювання їхнього подальшого зростання. Стаття також порівнює ефективність різних підходів до державного регулювання туристичної сфери та пропонує перспективи її розвитку в постпандемічний період.

Наведені в статті приклади державної підтримки розвитку туристичної галузі в країнах Європи ілюструють різноманітність підходів до подолання кризових явищ, спричинених пандемією COVID-19. Описані заходи включають фінансові стимули, податкові пільги, програми розвитку внутрішнього туризму, впровадження нових стандартів безпеки та гігієни, а також законодавчі ініціативи, спрямовані на підтримку туристичного бізнесу. Аналіз цих заходів дозволяє оцінити їхню ефективність і визначити ключові фактори, що сприяють відновленню та сталому розвитку туристичної індустрії в європейських країнах.

Ключові слова: державна підтримка, розвиток туризму, туристична галузь, Європа, пандемія COVID-19, фінансові стимули, внутрішній туризм, заходи безпеки, законодавчі ініціативи, відновлення туризму

Hibkin Kyrylo Romanovych postgraduate student of the Department of Public Management and Administration State University of Trade and Economics, 19, Kyoto St., Kyiv, 02156, tel.: (066)304-00-74, <https://orcid.org/0000-0002-5913-7293>

STATE SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM INDUSTRY: THE EXPERIENCE OF THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

Abstract. The COVID-19 pandemic has posed an unprecedented challenge to the global tourism industry, leading to a sharp reduction in tourist flows, business closures and significant job losses. In these conditions, state support has become critical to ensure the survival and further recovery of the industry. The introduction outlines the main challenges faced by European countries in the field of tourism during the pandemic and emphasizes the importance of analyzing different approaches to government regulation and support for the tourism industry in order to determine effective strategies for further development in post-pandemic recovery.

The article examines the main directions and tools used by the governments of European countries to support and stimulate the development of the tourism industry. Particular attention is paid to measures implemented in response to the challenges caused by the global COVID-19 pandemic, which has significantly affected the tourism sector. Examples of state support in different countries are analyzed, including financial incentives, development of domestic tourism, security measures, legislative initiatives, as well as innovative solutions to ensure the stability of the industry in crisis conditions. The article offers a comparative analysis of approaches to state regulation of the tourism industry in Europe and highlights the prospects for its further development in the post-pandemic period.

The article considers various aspects of state support for the development of the tourism industry in European countries, in particular measures aimed at restoring the industry after the COVID-19 pandemic. The analysis focuses on financial incentives, the development of domestic tourism, the implementation of security measures, legislative initiatives and innovative solutions that the governments of European countries use to support tourism enterprises and stimulate their further growth. The article also compares the effectiveness of various approaches to state regulation of the tourism sector and offers prospects for its development in the post-pandemic period.

The examples of state support for the development of the tourism industry in European countries given in the article illustrate the diversity of approaches to overcoming crisis phenomena caused by the COVID-19 pandemic. The described measures include financial incentives, tax incentives, domestic tourism development programs, implementation of new safety and hygiene standards, as well as legislative initiatives aimed at supporting the tourism business. The analysis of these measures allows us to assess their effectiveness and identify key factors contributing to the recovery and sustainable development of the tourism industry in European countries.

Keywords: government support, tourism development, tourism industry, Europe, COVID-19 pandemic, financial incentives, domestic tourism, security measures, legislative initiatives, tourism recovery.

Постановка проблеми. Туристична галузь, яка є важливим джерелом доходів і зайнятості в багатьох країнах Європи, зазнала значних втрат через пандемію COVID-19. Обмеження на пересування, закриття кордонів та загальне зниження туристичної активності поставили під загрозу існування багатьох підприємств у цій сфері. У таких умовах виникає необхідність у розробці та впровадженні ефективних механізмів державної підтримки, спрямованих на збереження робочих місць, стимулювання внутрішнього туризму, адаптацію до нових реалій і забезпечення сталого розвитку галузі в умовах постпандемічного відновлення. Проблема полягає у визначенні найбільш ефективних заходів підтримки, які можуть бути застосовані урядами різних європейських країн, щоб забезпечити швидке і стійке відновлення туристичного сектору..

Наукові завдання, пов'язані з дослідженням державної підтримки розвитку туристичної галузі країн Європи, включають аналіз ефективності різних форм державної підтримки, таких як фінансові стимули та програми розвитку внутрішнього туризму, для оцінки їх впливу на відновлення галузі після пандемії COVID-19. Також важливо оцінити вплив пандемії на структурні та економічні зміни в туристичній індустрії, дослідити впровадження нових стандартів безпеки та гігієни, а також виявити успішні

прикладі і практики з різних країн, які можуть бути адаптовані для покращення підтримки туристичної галузі в умовах постпандемічного відновлення.

Практичні завдання, пов'язані з дослідженням державної підтримки розвитку туристичної галузі країн Європи, включають розробку рекомендацій для державних органів щодо впровадження ефективних заходів підтримки туристичних підприємств, оцінку результативності існуючих програм фінансової та нефінансової підтримки, а також впровадження інноваційних рішень для покращення адаптації галузі до нових умов і забезпечення її стійкого відновлення

Таким чином, вирішення поставленої проблеми забезпечення ефективної державної підтримки розвитку туристичної галузі в країнах Європи потребує комплексного підходу. Це включає розробку і впровадження практичних рекомендацій для державних органів щодо фінансових та нефінансових заходів підтримки, оцінку ефективності існуючих програм, а також впровадження інноваційних рішень, що сприяють адаптації галузі до нових умов. Завдяки таким заходам можна забезпечити не тільки відновлення туристичної індустрії після пандемії, але й створити умови для її сталого розвитку в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Д.Скотт і Ш.Гесслінг досліджували, як пандемія COVID-19 може трансформувати туристичний сектор та її вплив на можливі суспільні та економічні зміни. Вони вважають, що після пандемії частка споживачів з середнім доходом зменшиться, що негативно вплине на відновлення туристичної галузі [1].

Фахівці не завжди погоджуються щодо ефективності державних програм підтримки туризму, оскільки ці програми можуть мати різний вплив залежно від конкретних економічних умов, регіональних особливостей та рівня розвитку галузі. Часто виникають дискусії щодо того, які заходи є найбільш доцільними та ефективними для стимулювання туристичної активності. Наприклад, деякі експерти можуть вважати, що фінансова підтримка підприємств є найкращим рішенням, тоді як інші можуть наголошувати на важливості інвестування в інфраструктуру чи маркетингові кампанії для залучення туристів.

Ф. Карбоне наголошує на необхідності розглядати управління туристичною галуззю, особливо в умовах змін клімату та пандемій, як інструмент для сприяння людському розвитку, міжкультурного діалогу та зміцнення стійкого миру [2].

Мета статті - дослідження та аналіз ефективних стратегій і інструментів державної підтримки, які використовуються країнами Європейського Союзу для розвитку туристичної галузі. Основною метою є виявлення успішних

практик і політик, що сприяють відновленню і зростанню туристичного сектора, а також формулювання рекомендацій для впровадження аналогічних заходів у інших країнах, включаючи можливість адаптації цих підходів до національних умов і потреб.

Виклад основного матеріалу. У 2020 році COVID-19 кардинально змінив ситуацію з міжнародним туризмом кількість відвідувачів Європи впала на 22 % у першому кварталі 2020 року та потенційно знизилася на 60-80 % протягом усього року, близько 7 мільйонів робочих місць у сфері туризму під загрозою та багато малих та середніх компаній у секторі, що стикаються з гострою ліквідністю проблеми та ризик банкрутства.

ЄС надає підтримку європейському туристичному сектору для сприяння конкурентоспроможності галузі. Вона також сприяє співробітництву між державами-членами та обміну передовим досвідом, тим самим доповнюючи політику держав-членів. Крім того, ЄС законодавчо встановлює низку сфер, які мають значення для туризму, таких як захист прав мандрівників та візи для громадян третіх країн, які перетинають зовнішні кордони ЄС. Крім того, ЄС регулює права пасажирів, що стосуються різних видів транспорту. У червні 2010 року Єврокомісія востаннє опублікувала політичну стратегію для туризму, що містить заходи щодо сприяння розвитку туристичного сектору, які контролювалися та звітувалися до 2013 року

У лютому 2019 року група з 51 професійної асоціації та організації, що займаються туризмом та транспортом у Європі, разом із Всесвітньою радою з подорожей та туризму підписали декларацію, яка закликає новий Парламент та Єврокомісію просувати інтегровану європейську туристичну політику та стратегічне фінансування туризму з боку ЄС. У березні 2020 року Рада запропонувала Комісії переглянути результати стратегії 2010 року до кінця 2020 року та запровадити нову політику щодо туризму, підготувати всебічний огляд джерел фінансування туризму на 2021-2027 роки та покращити визнання туризму в європейській політиці [3].

Аналіз державних програм підтримки туризму країн Європейського Союзу є важливим для України, оскільки дозволяє вивчити успішні практики, які можуть бути адаптовані до національних умов. Європейські країни мають значний досвід у розробці та впровадженні ефективних заходів підтримки туристичної галузі, що є особливо важливим в умовах криз, таких як пандемія COVID-19. Запозичення цих практик допоможе Україні модернізувати власну політику підтримки туризму, усунути наявні прогалини та підвищити конкурентоспроможність галузі на міжнародному ринку.

У 2020 році Європейським союзом було затверджено Тимчасові рамки заходів державної допомоги для підтримки економіки в умовах поточного спалаху COVID-19. В рамках цього документу у 2022 році Італія повідомила

Єврокомісію в рамках Тимчасових рамок державної допомоги про схему на суму 698 мільйонів євро для підтримки компаній, що працюють у туристичному секторі, який постраждав від пандемії коронавірусу. Частина бюджету у розмірі 698 млн євро буде надана через Фонд відновлення та стійкості.

Згідно з цією схемою, допомога набуватиме форми прямих грантів та податкових пільг для туристичних компаній; та кредити для туристичних агентств і туроператорів.

Для туристичних компаній цей захід спрямований на покриття частини витрат на благоустрій споруд і об'єктів і на енергоефективність. Бенефіціари, які мають на це право, матимуть право на отримання суми допомоги, що покриває до 50% прийнятних витрат, у межах максимальної межі в 100 000 євро на компанію[4].

З іншого боку, для туристичних агенцій та туроператорів цей захід спрямований на покриття частини витрат, пов'язаних з оновленнями та діяльністю з цифрового розвитку. Бенефіціари, які мають на це право, матимуть право на отримання допомоги у формі податкового кредиту, що покриває до 50% прийнятних витрат, у межах максимальної межі 25 000 євро на одного бенефіціара.

Мета схеми полягає в тому, щоб задовольнити потреби бенефіціарів у ліквідності та допомогти їм продовжувати свою діяльність під час та після пандемії.

Комісія встановила, що схема, про яку повідомила Італія, відповідає умовам, викладеним у Тимчасових рамках. Зокрема, допомога не перевищуватиме 2,3 мільйона євро на одного бенефіціара; та буде надано не пізніше 30 червня 2022 року.

Комісія дійшла висновку, що цей захід є необхідним, відповідним та пропорційним для усунення серйозного порушення в економіці держави-члена відповідно до статті 107(3)(b) ТФЕУ та умов, викладених у Тимчасових рамках.

Виходячи з цього, Єврокомісія схвалила захід допомоги відповідно до правил ЄС щодо надання державної допомоги.

У 2022 році парламентом Греції було ухвалено спеціальний закон про розвиток туризму. Підприємства та інвестори сфери турбізнесу змогли скористатися широким спектром інструментів фінпідтримки. Згідно з порталом Greek Travel Pages Headlines закон включав безліч новел, таких як фінансування модернізації нецентральної туристичних об'єктів; підтримка великим підприємствам, які бажають модернізувати або розширити свої потужності; та 10-відсоткове збільшення допомоги підприємствам у

Південних та Північних Егейських морях, на Криті, Пелопоннесі та у Західній Македонії.

«Закон про розвиток: Греція – потужне зростання» передбачає допомогу у вигляді податкових пільг, субсидій, лізингових субсидій, субсидій на створення робочих місць та фінансування бізнес-ризиків для стартапів у різних галузях туризму.

Також з 2023 року власники бізнесу, які займаються туризмом, можуть подавати заявки на фінансування та гранти за умови, що проекти відповідають вимогам держзакону про розвиток. Міністерство розвитку та інвестицій Греції оголосило про фінансування інвестицій у туризм на загальну суму 150 мільйонів євро на 2023 рік [5].

Крім того, 200 000 жителів Греції отримають субсидії на відпочинок усередині країни завдяки запуску онлайн-платформи для щорічної програми субсидування внутрішнього відпочинку «Туризм для всіх». На ці цілі у 2023 році було виділено 31 млн. євро.

У 2021 на саміті «Destination France» під головуванням президента Франції Еммануеля Макрона було зазначено про необхідність надати Франції план відновлення для поживлення французького туризму в міру його виходу з кризи. Справді, хоча криза серйозно вплинула на сектор, вона також підкреслила та висвітлила структурні проблеми, з якими він має зіткнутися, водночас прискорюючи певні тенденції.

За допомогою Плану дестинації Франції, бюджет якого становить 1,9 мільярда євро, уряд Франції мав намір встановити фактичну дорожню карту розвитку та трансформації туристичного сектора протягом наступних 10 років. Мета полягає в тому, щоб зміцнити позицію Франції як провідного світового туристичного напрямку та стати провідним напрямком для сталих подорожей, зробивши французький туризм сектором, який сприяє вдосконаленню, зростанню та зайнятості, заснованому на більш якійсній, стійкій та стійкій моделі, відповідно до нових очікувань французьких та міжнародних клієнтів, особливо з точки зору екологічного переходу.

Амбіції Франції базуються на 20 заходах у п'яти стратегічних напрямках:

1 - Завоювання і повернення таланту

З метою підвищення привабливості професій, зокрема у сфері гостинності та транспорту, протягом 2 років будуть проведені масштабні комунікаційні кампанії (10 млн євро — близько 11,25 млн доларів США), організовано «Тиждень туристичних професій» для молоді та визначено мережу шкіл передового досвіду в галузі туризму.

2 - Зміцнення стійкості сектору та підтримка підвищення якості поставок

Структурні інвестиції повинні забезпечувати тенденцію до зростання якості пропозиції, особливо у сфері розміщення та реставрації. Будуть

поширені державні резерви за довгостроковими кредитами. Крім того, буде запущена нова програма розвитку туризму у Франції, якою керуватимуть Atout France та Banque des Territoires, з бюджетом 2,5 млн євро (приблизно 2,8 млн доларів США), спрямована на підтримку відродження центрів середніх міст шляхом оновлення, трансформації та збереження незалежних закладів гостинності. Ця програма буде доповнена цільовою інвестиційною програмою Banque des territoires на суму 60 мільйонів євро (приблизно 6,8 мільйона доларів США). Бюджет у розмірі 100 мільйонів євро (приблизно 112,65 мільйона) також виділено на підтримку відродження MICE-заходів. Розгортання France Tourisme Observation, платформи, якою керує Atout France, дозволить систематизувати та аналізувати дані про туризм для кращого глибокого розуміння сектору. Буде створено механізм державного перестраховування для забезпечення ринку фінансовими гарантіями для операторів подорожей та туризму. Нарешті, також будуть вжиті заходи, щоб зробити подорожі доступними для всіх.

3 - Просування та розвиток французьких туристичних активів

Франція має основні природні та культурні туристичні активи, які будуть розвиватися та вдосконалюватися завдяки спеціальному бюджету в розмірі 51 мільйон євро (приблизно 58,5 мільйона доларів США). Прискорені інвестиції у збереження наземного та морського біорізноманіття сприятимуть зменшенню тиску на ці ресурси. Щоб підтримати відродження регіонального культурного туризму, який буде більш широко поширений, культурні маршрути Ради Європи також будуть краще просуватися, так само як і туризм «savoir-faire». Система інженерної підтримки буде посилена на 55 мільйонів євро (приблизно 61,9 доларів США) для допомоги в розвитку туризму в регіонах, якими керують Atout France та Національне агентство територіальної згуртованості.

4 - Реагування на виклики трансформації сектору

План Destination France спрямований на те, щоб до 2030 року зробити Францію місцем номер один для сталого туризму (і напрямком номер один для велосипедного туризму). Фонд сталого туризму, створений в рамках France Relance (відновлення Франції), буде посилено для того, щоб надати відчутну підтримку зацікавленим сторонам у появі шанобливої пропозиції, з більшим акцентом на повільному туризмі. Нова система класифікації приміщень, якою керує Atout France і яка набуде чинності у квітні 2022 року, включатиме, окрім більш суворих критеріїв якості, більше стандартів для вимірювання сталого розвитку та екологічних імперативів. Інструменти для управління екологічним слідом будуть доступні для професіоналів. Конкретні інвестиції в розмірі 44 мільйонів євро (приблизно 49,5 доларів США) також будуть спрямовані на

вдосконалення та розвиток сталої туристичної інфраструктури, такої як велосипедні доріжки [6].

Крім того, щоб підтримати цифровий перехід гравців у сфері туризму, Vpifrance, Atout France та Business France запустять план «Tourism Tech» для підтримки розвитку стартапів у цьому секторі, зокрема через зони тестування, та заохочення появи французьких «єдинорогів». Нарешті, буде реалізована конкретна підтримка цифрового переходу дуже малого та малого та середнього бізнесу.

5 - Просування Франції як місця призначення та консолідація її частки ринку

Для того, щоб забезпечити відновлення напрямку та протистояти міжнародній конкуренції, до 2024 року Atout France реалізовуватиме широкий план комунікації та просування споживачів, преси та торгівлі та просування Франції. Преса та торгівля також будуть запропоновані можливості віртуального навчання. Бюджет цього плану становитиме 20 мільйонів євро (приблизно 22,5 мільйона доларів), щоб підтвердити місце Франції як еталонного напрямку. Саміт Destination France буде продовжуватися і організовуватися щорічно.

Крім того, основні міжнародні спортивні події, які Франція прийме в найближчі роки, стануть можливостями для підвищення привабливості Франції як місця призначення та оптимізації економічних вигод. Atout France буде просувати ці заходи серед зацікавлених сторін міжнародного туризму та братиме участь у впровадженні навчальних ініціатив для таксі та постачальників житла в приймаючих напрямках, щоб покращити прийом міжнародних відвідувачів у приймаючих містах.

Висновки. COVID-19 став глобальним викликом, який серйозно вплинув на міжнародний туризм, спричинивши значне зниження кількості туристів і створивши серйозні ризики для виживання малих і середніх підприємств у цій галузі. У Європі кількість відвідувачів впала на 22% у першому кварталі 2020 року, і цей показник міг знизитися на 60-80% протягом усього року. Ця криза загрожувала приблизно 7 мільйонам робочих місць у сфері туризму, що вимагало негайних дій з боку урядів і Європейського Союзу.

Європейський Союз надав значну підтримку туристичному сектору, спрямовану на підвищення його конкурентоспроможності та стійкості. Пандемія COVID-19 підштовхнула ЄС до впровадження низки заходів, які допомогли зберегти робочі місця, забезпечити ліквідність компаній та запобігти банкрутствам. Серед них були прямі гранти, податкові пільги та кредити, спрямовані на підтримку туристичних компаній, агентств і

туроператорів. Ці заходи стали критично важливими для подолання наслідків пандемії та забезпечення можливості для подальшого розвитку туризму.

Аналіз європейського досвіду у сфері підтримки туризму є надзвичайно важливим для України, яка прагне адаптувати успішні практики до своїх національних умов. Європейські країни продемонстрували ефективність своїх програм підтримки туризму, особливо в умовах криз, таких як пандемія COVID-19. Запозичення цих практик може допомогти Україні модернізувати власну політику підтримки туризму, усунути наявні прогалини та підвищити конкурентоспроможність галузі на міжнародному рівні.

Таким чином, заходи, впроваджені Європейським Союзом та окремими країнами-членами, стали ключовими у підтримці туристичної галузі під час пандемії та забезпеченні її подальшого розвитку. Цей досвід є цінним і для інших країн, зокрема України, яка може використовувати європейські підходи для побудови стійкої та конкурентоспроможної туристичної індустрії.

Література:

1. Scott D., Gössling S. A review of research into tourism and climate change-Launching the annals of tourism research curated collection on tourism and climate change. *Annals of Tourism Research*. 2022. No. 95. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160738322000603> (date of access: 13.12.2022).
2. Carbone F. Tourism destination management post COVID-19 pandemic: a new humanism for a human-centred tourism (tourism 5.0). *Turismo Mundial, Crise Sanitária e Futuro: visões globais partilhadas/World Tourism, Health Crisis and Future: sharing perspective*, Tomar, Portugal: Instituto Politécnico de Toma. 2020. P. 43–55
3. World Travel and Tourism Council (2018), *Travel and Tourism Economic Impact 2017/ Ukraine/Turkey/Georgia/Croatia/Israel*: офіційний сайт. URL : <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/countries-2018/ukraine2018.pdf>.
4. Домбровська С. М., Білотіл О. М., Помаза-Пономаренко А. Л. Державне регулювання туристичної галузі України [Монографія]. Харків: НУЦЗУ, 2016. 196 с.
5. Коронавірус коштуватиме туризму до семи років зростання [Електронний ресурс]. – 2020 р. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2908241-koronavirus-kostuvatime-turizmu-do-7-rokiv-zrostanna-unwto.html/>
6. Covid-19 та соціальний діалог в туристичній галузі: практика ЄС та український реалії [Електронний ресурс]: публікація підготовлена в рамках проекту «Підтримка діяльності УНП ФГС СхП», який реалізує Інститут економічних досліджень та політичних консультацій за фінансової підтримки Європейського Союзу – К, 2020. – Режим доступу: <http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/covid-19-ta-sotsial%60niy-dialog-v-turistichniy-galuzi-praktika-yes-ta-ukrayins%60ki-realiyi.pdf>

References:

1. Scott, D., & Gössling, S. (2022). A review of research into tourism and climate change-Launching the annals of tourism research curated collection on tourism and climate change. *Annals of Tourism Research*, 95, 103409. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160738322000603>

2. Carbone, F. (2020). Tourism destination management post COVID-19 pandemic: a new humanism for a human-centred tourism (tourism 5.0). *Turismo Mundial, Crise Sanitária e Futuro: visões globais partilhadas/World Tourism, Health Crisis and Future: sharing perspective*, Tomar, Portugal: Instituto Politécnico de Toma, 43-55
3. World Travel and Tourism Council (2018), *Travel and Tourism Economic Impact 2017/ Ukraine/Turkey/Georgia/Croatia/Israel*, official site. URL: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/countries-2018/ukraine2018.pdf>
4. Dombrovs'ka, S. M., Bilotil, O. M. and Pomaza-Ponomarenko, A. L. (2016), *Derzhavne rehulyuvannya turystychnoyi haluzi Ukrainy [State regulation of the tourism industry of Ukraine] [Monograph]*, press NUTSZU, Kharkiv, 196 p. [in Ukrainian].
5. Koronavirus koshtuvatyme turyzmu do semy rokiv zrostannia [The coronavirus will cost tourism up to seven years of growth]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2908241-koronavirus-kostuvatime-turizmu-do-7-rokiv-zrostanna-unwto.html>. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2908241-koronavirus-kostuvatime-turizmu-do-7-rokiv-zrostanna-unwto.html> [in Ukrainian]
6. Covid-19 ta sotsialnyi dialoh v turystychnii haluzi: praktyka YeS ta ukrainskyi realii [Covid-19 and social dialogue in the tourism industry: EU practice and Ukrainian realities]. <http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/covid-19-ta-sotsial%60niy-dialog-v-turistichniy-galuzi-praktika-yes-ta-ukrayins%60ki-realiyi.pdf>. Retrieved from <http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/covid-19-ta-sotsial%60niy-144dialog-v-turistichniy-galuzi-praktika-yes-ta-ukrayins%60ki-realiyi.pdf> [in Ukrainian].